

KOÇU BABA OCAĞI'NA AİT BİR İCÂZETNÂME*

A Permission Document (Icazetname) belonging to the Ocak of Koçu Baba

Ein Genehmigungsschreiben des Koçu Baba Ocaks

Nazmiye SAKARLI **

ÖZ

13. yüzyılda Hacı Bektaş Veli ile Anadolu'ya gelen erenlerden Seyit Hasan Gazi, Koçu Baba olarak da tanınmaktadır. Velâyetnâme kaynaklarındaki bilgilerde; Abdal Musa ile Mehemed Abdal'ın babası olarak geçmektedir. Aynı zamanda Hacı Bektaş Veli'nin de amcası Seyit Haydar Gazi'nin oğlu olduğu için aralarında akrabalık bağı vardır. Bu velilerin ataları olan yedinci İmam Musa Kâzım'ın oğlu İbrahim Mükerrerem Mücâb'dan soy aracılığıyla Hz. Muhammed'e bağlandıkları ve bundan dolayı seyitlik özelliği kazandıkları kabul edilmektedir. Günümüzde Kırıkkale'nin Balıseyh ilçesine bağlı olan Koçubaba köyünde Koçu Baba'nın ziyaretgâhı yer almaktadır. Anadolu Alevi ocaklarından biri olan Koçu Baba Ocağı'nda ve diğer ocaklarda da görülen seyitlerin mürşit olarak taliplerini irşat etmek amacıyla devam ettirdikleri Hakk'a bağlılık esaslı yapı, Alevi-Bektaşî inanç sistemi içinde son derece önemlidir. Böylece bu sistemin gerektirdiği "dedelik" makamı için ocağın bağlı olduğu mürşitlerin onayıyla seçilen seyitlerin icâzetnâme adı verilen "onay, izin belgeleri" ile dedelik yaptıkları bilinen bir gelenektir.

* Bu çalışma; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi Bektaşî İlmî Kaynakları Ana Bilim Dalında "Koçu Baba Ocağına Ait Bir Erkânâme (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme-Tıpkı Basım)" başlığıyla hazırlanmakta olan yüksek lisans tezimizden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi Bektaşî İlmî Kaynakları Ana Bilim Dalı, nazmiesakarli@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1961-2616.

Araştırmamızda incelenecek olan belge, Koçu Baba Ocağı'na ait olan bir icâzetnâmedir.*** Alevi-Bektaşî araştırmalarından hareketle 11. yüzyıldan itibaren başladığı düşünülen icâzetnâme geleneğinin mürşit ocak tarafından kendisine bağlı olan ocaklara verildiği bilinmektedir. İcâzetnâme türü; bulunduğu dönem içinde mürşit seçilen dede sıralaması ve mürşitlerin hangi ocağa bağlı olduklarının belirlenmesi bakımından da önem arz etmektedir. Koçu Baba Ocağı'nın Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na bağlı bir ocak olması ve burada yer alan postnişinlerden icâzet alma geleneğini sürdürmesi ile ilgili bilgiler; ocaklar arası hiyerarşinin bir göstergesi olarak da önemlidir. Genelde babadan oğula aktarım olarak düşünülen dedelik özelliğinin geçmişe uzantısı bir örnekle daha karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu icâzetnâme, 19. yüzyılda Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup açık ve anlaşılır bir dille kaleme alındığı için dönemin üslubunu anlayabilmemiz açısından önemli bir belge niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: İcâzetnâme, Alevi Ocakları, Koçu Baba Ocağı, Hacı Bektaş Veli Dergâhı.

*** Söz konusu icâzetnâmeyi bize veren Koçu Baba Ocağı postnişinlerinden Besim Ulusoy'a ve bilgilerini bizimle paylaşan aynı ocağa bağlı bir diğer postnişin Koç Ulusoy'a şükranlarımızı sunarız.

ABSTRACT

Seyit Hasan Gazi, one of the *erens* (sacred persons) who came to Anatolia with Hacı Bektash Veli in the 13th century, is also known as Koçu Baba. According to the information in the sources of *Vilayetname*, he is the father of Abdal Musa and Mehmed Abdal. At the same time, through his father Seyit Haydar Gazi, who is the uncle of Hacı Bektashi Veli, he is related to him. It is accepted that these *velis* (sacred persons) are connected to the Prophet Muhammed through the lineage of İbrahim Mükerrerem Mücab, the son of the seventh Imam Musa Kazım, who is their ancestor, and therefore have the characteristics of *seyyid*. Today, the sacred site of Koçu Baba is in the Koçubaba village, located in the Balışeyh district of Kirikkale. The structure based on the devotion to the Truth, which is maintained by the *seyyids* in the *ocak* of Koçu Baba, one of the Anatolian Alevi *ocaks*, and in the other *ocaks*, is extremely important within the Alevi-Bektashi belief system. Thereby it is known that *seyyids* elected for the *dede* position with the approval of the guides to whom the *ocak* is affiliated, serve as *dede* with the “approval, permission documents” called *icâzetname*.

The document analysed in our study is an *icâzetname* that belongs to the Koçu Baba *ocak*. According to the Alevi-Bektashi researches, it appears that the *icâzetname* tradition, which is thought to have started in the 11th century, was passed on by the guide *ocak* to the *ocaks* affiliated to it. The type of *icâzetname* is also important in terms of the rank of the *dede*, selected as a guide during his period, and determining which *ocak* the guides were affiliated with. Information about the fact that the *ocak* of Koçu Baba is affiliated with the *dergah* of Hacı Bektashi Veli and that it maintains the tradition of receiving *icâzet* documents from this *dergah*, is important as an indicator of the hierarchy between *ocaks*. The connection of the *dede* system, usually thought to be passed on from father to son, with the past also appears in another example. *İcâzetname* in question is an important document for us to understand the character of the period because it was written in Ottoman Turkish in the 19th century in a clear and understandable language.

Keywords: İcâzetname, Alevi ocaks, the ocak of Koçu Baba, the dergah of Hacı Bektashi Veli.

ZUSAMMENFASSUNG

Seyit Hasan Gazi, der im 13. Jahrhundert gemeinsam mit Hacı Bektaş Veli nach Anatolien kam, ist auch als Koçu Baba bekannt. In der Velâyetnâme wird er als Vater von Abdal Musa und Mehemed Abdal erwähnt. Da er der Sohn von Seyit Haydar Gazi, dem Onkel von Hacı Bektaş Veli, war, bestand eine Verwandtschaft zwischen den beiden. Es wird angenommen, dass diese Heiligen durch Abstammung von Ibrahim Mükerrrem Mujâb, dem Sohn des siebten Imams Musa Kâzım, mit dem Propheten Muhammad verbunden waren und daher als „Seyit“, d.h. als Nachkommen Mohammeds, gelten dürfen. Heute befindet sich in dem Dorf Koçubaba im Bezirk Balıșeyh von Kırıkale eine Pilgerstätte zu Ehren von Koçu Baba. Im Zentrum des Koçu Baba Ocaks und anderen alevitischen Ocaks steht die Treue zu Gott, welche für das alevitisch-bektaschische Glaubenssystem äußerst wichtig ist. Zur Aufrechterhaltung dieser Struktur sind die Nachkommen Mohammeds sehr auf die spirituelle Anleitung ihrer Schüler („Talip“) bedacht. So ist es Tradition, dass mit Zustimmung der dem jeweiligen Ocak angehörigen Lehrmeister (*mürşit*) Seyits für den für dieses System unabdinglichen Posten des „Dede“ auserwählt wurden und kraft eines als *İcâzetnâme* bezeichneten Genehmigungs-/ Erlaubnisschreibens als Dedes dienten.

Bei dem Dokument, das in dieser Studie analysiert werden soll, handelt es sich um eine seitens des Koçu Baba Ocaks ausgestellte *İcâzetnâme*. Nach dem derzeitigen Forschungsstand im Bereich des Alevitentums und Bektaschitentums handelt es sich bei den *İcâzetnâme*, die jeweils durch die Lehrmeister für den Ocak, dem sie angehören, ausgestellt werden, um eine Tradition, die ihren Ursprung im 11. Jahrhundert hat. Verschiedene *İcâzetnâme*-Typen sind auch deshalb von Bedeutung, weil sie es ermöglichen, die Reihenfolge der Dedes, die in jener Zeit zum *Mürşit* gewählt wurden, und die Ocak-Zugehörigkeit der *Mürşit* zu ermitteln. Die Tatsache, dass der Koçu Baba Ocak dem Hacı Bektaş Veli Dergah angegliedert ist und hier die Tradition, sich eine Genehmigung (*icâzet*) vom Postnışin einzuholen, fortgesetzt wird, gibt zudem Aufschluss über die Hierarchie zwischen den Ocaks. Auch findet sich hierin ein Hinweis auf die historischen Wurzeln des Dede-Status, von dem man im Allgemeinen annimmt, dass dieser vom Vater an den Sohn übertragen wird. Aufgrund ihrer klaren und verständlichen Sprache stellt die hier behandelte, in osmanischem Türkisch verfasste *İcâzetnâme* ein wichtiges Dokument dar, mithilfe dessen sich der damalige Stil besser verstehen lässt.

Schlüsselwörter: İcâzetnâme, alevitische Ocaks, Koçu Baba Ocak, Hacı Bektaş Veli Dergâh.

Giriş

1229 yılında Hacı Bektaş Veli'nin öncülüğünde Horasan'dan Anadolu'ya gelen müritlerden Seyit Hasan Gazi, "Koçu Baba" olarak da anılmaktadır. Tarihî Horasan'dan¹ gelen velilere "Horasan Erenleri" (Akın, 2020: 1) ya da "Kolonizatör Türk Dervişleri" (Barkan, 1942: 284) denildiği de bilinmektedir. Bu doğrultuda halen de Anadolu Aleviliğinin tarihî hafızasında yer edinmiş "Horasan'dan gelme" söylemi ve bunun unutulmaması (Baharlu, 2020: 187), söz konusu tarihî gerçeğin Alevi zümreler açısından ne denli önemli olduğunu göstermesinin yanı sıra Tarihî Horasan'dan getirilen inanç ve tasavvufun Alevi zümreler için önemini yansıtmaktadır.² Koçu Baba'nın ziyaretgâhı, Kırıkkale'nin Balıseyh ilçesine bağlı olan Koçubaba köyünde yer almaktadır (**Resim1.a-1.b; Resim 2**). Türbesinin önünde bulunan kitabede 1200 yıllarında Nişabur'da doğduğu yazmaktadır (**Resim 3**). Hacı Bektaş Veli'nin ziyaretgâhı, günümüzde Nevşehir ilinin Hacıbektaş ilçesindedir ve Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde geçen bilgilerden Hacı Bektaş Veli'nin de Nişabur'da doğduğu düşünülmektedir (Aytekin, 14-15; Kardaş, 2018: 97). Aynı tarihlerde yaşadığı düşünülen iki evliyanın da bulunduğu yer, velilerin isimlerini almıştır.

Koçu Baba'nın Anadolu'da Türk birliğini sağlayarak İslamiyet'in Anadolu'da öz ifadesini bulması için 1265 yılında Çankırı Sancağı'nda görevlendirildiği belirtilmektedir (Tekel, 2021: 147-265). Seyit Hasan Gazi, Abdal Musa Velâyetnâmesi'nde Abdal Musa'nın babası olarak geçmekte (Güzel, 2019: 19, 63, 64, 86) Seyyid Mehemed Abdal Velâyetnâmesi'nde Mehemed Abdal'ın da babası (Kardaş, 2018: 36) olarak iki kaynaktan da karşımıza çıkmaktadır. Seyit Hasan Gazi, aynı dönemlerde yaşadığı Hacı Bektaş Veli'nin amcası Seyit Haydar Gazi'nin oğlu olduğu için birbirleriyle akrabalık bağları bulunmaktadır (Yaman, 2007: 185; Saltık, 2011: 288-289). Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde de anlatılan bilgilerde ataları İbrahim Mükerrerrem Mücâb,³ yedinci İmam Musa Kâzım'ın oğlu olduğundan dolayı soyları Hz. Ali ve Hz.

1 Tarihî Horasan'ın, geçmişte geniş bir coğrafya olduğu tasavvuf kaynaklarından da aktarılmaktadır. "Nişabur, Herat, Merv, Belh" önemli şehirleri kabul edilmektedir. Tarih boyunca sosyokültürel ve siyasal sebeplerle genişleyen ve daralan bir bölge olarak sınırlarında değişiklikler olduğu da belirtilmektedir, bkz. Konur, 2005: 4-5; Çetin, 1998: 234; Baharlu, 2022: 38.

2 Örneğin söz konusu coğrafyadan getirilen armağanlardan biri; Aleviliğin esas ritüellerinden olan semahur. Horasan coğrafyasında var olan bu ibadet biçimi hakkında detaylı bilgi için bkz. Baharlu, 2020.

3 Ayrıca İbrahim Mükerrerrem Mücâb, Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde sekizinci İmam Ali

Fatıma'ya ulaşarak Hz. Muhammed'e bağlanmaktadır ve bu sebeple "seyit" olarak kabul edilirler (Aytekin, 8-9; Ulusoy, 2002: 220-221).

Anadolu'da Alevi-Bektaşî inancının ocak sistemiyle sürdürüldüğü bilinmektedir. Türklerin İslamlaşma sürecinde seyitlerin odağında oluşturulmuş bir yapının meydana geldiği belirtilmektedir (Akın, 2020: 61; Karamustafa, 2015: 48). Koçu Baba Ocağı, Anadolu'nun Alevi-Bektaşî inanç sistemindeki ocak yapılanmasına bağlı bir teşkilatlanmaya sahiptir. Ocak tanımlarında geçen bilgilere göre bir veli kültü olması, seyitlik özelliği taşımaları ve bir ocak denilmesi için talipleri olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Ersal, 2016: 67). Bu özellikler dikkate alındığında Koçu Baba Ocağı, günümüzde de soyundan gelen dedeler ve onlara bağlı talipler ile Alevi-Bektaşî inanç sisteminde cemler aracılığıyla yol hizmetini sürdüren ocaklardandır. Koçu Baba postnişinlerinden Koç Dede'den aldığımız bilgilerde, Pir Sultan Abdal'ın sıkıntıyla dolu günlerinde Koçu Baba'ya ziyarette bulunduğu hatta yedi yıl bu dergâhta kaldığı ve Koçu Baba evlatlarından Ali Baba'nın musahibi olduğu da aktarılmaktadır. Koçu Baba adına Pir Sultan Abdal tarafından yazılmış olan ve ocağın önemini gösteren söz konusu nefes şöyledir:

*"İndim Koç Baba'ya tavaf eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar
Mübarek cemâlin seyran eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar*

*Biri beyaz idi biri kırmızı
Onlar da seçerdi babarı yazı
Aynen Zülfikar'a benzer boynuzu
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar*

*Alının ortası yazılı Kur'an
Hiç mabrum mu kalır cemâlin gören
Yarın mahşer günü şefa'at uman
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar*

Rızâ'nın kardeşi olarak belirtilmiştir. Nişabur tahtındaki sultanlığa Horasan halkı tarafından seçildiği anlatılmaktadır, bkz. Aytekin, 8-9.

*Yağmur yağar çiselenir izleri
Elham suresine benzer gözleri
Ay ile gün gibi parlar yüzleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar*

*Pir Sultan'ım biz çekelim yasları
Dört kitapta beyan oldu sesleri
Aşıklarda söyler bu nefesleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar”*
(Eyuboğlu, 1993: 146)

Alevi ocaklarının tarihî geçmişini aktaran önemli belgelerden biri de icâzetnâmelerdir. İcâzet, sözlükte “*izin, ruhsat, müsaade*” anlamlarına gelmektedir (Samî, 2018: 64). En eski icâzetlerin hadis rivayetleri ve eserlerin artırılması için alınan şahsi izin belgeleri olduğu ve eski bir örnek olarak; Selîm b. Ebû Hayye'nin hadis rivayet edebilmek amacıyla İmam Cafer-i Sâdık'tan izin aldığı belirtilmektedir (Özdemir, 2017: 161; Akpınar, 2000: 394). Bu izinlerin belge olarak medrese ya da dergâhlarda vazifeli kişilere yetki amacıyla verildiği de aktarılmaktadır (Soyyer, 2019: 230). Alevi-Bektaşî inancında, “*tarikât icâzetnâmesi olarak tanımlanan belgeler; 11. yüzyıldan itibaren Erdebil Tekkesi ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı mürişitleri tarafından kendi ocaklarına bağlı pir ocaklarından ve talîpler arasından seçilenlere verilmiş irşat izni*” olarak özetlenebilir (Özdemir, 2017: 161). Bu çalışma ise Koçu Baba Ocağı'na ait bir icâzetnâmeyi konu edinmiştir (**Resim 5**). İcâzetnâme, Koçu Baba Ocağı'nın dedesi olan Besim Ulusoy'a ait olup aile emanetleri arasında yer almaktadır.

1. Koçu Baba Ocağı'na Ait Bir İcâzetnâme

İcâzetnâme, daha önce bahsedildiği üzere bir seyidin mürşit olarak talîpleri irşat etmesi amacıyla verilen izin, onay belgesidir. İncelediğimiz icâzetnâmenin muhtevası; vefat eden bir mürşitten sonra ocağın postnişinlik görevini devam ettirmesi amacıyla bu mürşidin evladı olan bir seyidin seçilerek göreve uygunluğu doğrultusunda kabul edilmesi ile ilgilidir.

İncelenen icâzetnâmenin dili Türkçedir. Metin dönemin imla özelliklerini taşımakta olup edebî açıdan önem taşımaktadır. İcâzetnâme tekellüften uzak, sade ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınarak amaca yönelik bir biçimde yazılmıştır. Metnin dili dikkate alınca Alevi-Bektaşî inanç sistemine uygun yazılmış olduğu ve söz

konusu inanç sisteminde yaygın olan terkip ve kavramların işlendiği görülmektedir. İcâzetnâmenin sonunda belge ve belgenin muhtevasını tasdik eden toplam dokuz mühür ve imza bulunmaktadır.

1.1 Osmanlı Türkçesi ile Yazılmış Metnin Çözülmesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله المعصومين الطيبين الطاهرين جدّ اعلام قطب العارفين غوص الواصلين سلطان حاجي بكتاش ولي قدس سرّه العالی والجلی الخراسانی افندمز حضرتلر نین طریقت علیّه سنه منتسب نظرکاهلر نندن قوچو بابا ذاتی حسن افندی بامر الله تعالی فوت اولوب مختومی ابراهیم بابایه دعا صفا نظر اولندی اشبو دارنده اجاز تنامه ابراهیم بابایه متعلق اولان محبان اهل ایمان طریقت محمد علی اوزره انقیاد و اطاعت ایدوب شفاعت انبیای علیهم السلام و همت اولیای کرامه نائل اوله سیز موجب اجاز تنامه ایله عامل اوله سیز والسلام علی من اتبع الهدی اکر صوکنده اجاز تنامه میزه عامل اولونه (...) دلیل طریقی (...) بیله سیز

فی ۲۳ رمضان سنه ۱۲۳۷

الشیخ جلال الدین علی عن اولادی حاجی بکتاش ولی سجاده نشین

خادم الفقرا اسماعیل اولادی حاجی بکتاش ولی

السید عیال من اولادی حاجی بکتاش ولی

... خادم الفقرا السید علی اولادی

السید علی من اسمعیل اولادی حاجی بکتاش ولی

خادم الفقرا اسماعیل اولادی حاجی بکتاش ولی

... السید ... و ...

سید علی من اسمعیل اولادی حاجی بکتاش ولی

الشیخ اسمعیل اولادی سید علی اولادی حاجی بکتاش ولی

1.2 Latin Harfleriyle Çözömlenen Metin

“Bismillâhirrahmânirrahîm

El-hamdü li'llâh-i Rabbî'l Âlemîn ve'l-âkıbetü'l-müttekîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ resûlûna Muhammed ve alâ âlihü'l-ma'sûmin et-tayyibin et-tahirin cedd-i a'lâmız

kutbü'l-ârifin gavsü'l-vâsılın Sultan Hacı Bektaş Velî kuddise sirruhu'l Alî ve'l-celî'l-Horasanî Efendimiz Hazretlerinin tarikat-ı aliyesine müntesib nazar-gâhlerinde Koçu Baba zât-ı Hasan Efendi bâ-emrü'llah Te'âlâ fevt olub mahtûmu⁴ İbrahim Baba'ya dua safâ-nazar olundu. İş bu dârende-yi icâzetnâme İbrahim Baba'ya müte'allik olan muhibbân-ı ehl-i îmân, tarikat-ı Muhammed Ali üzere inkiyâd ve itâ'at edip şefâ'at-i enbiyâ-yı aleyhi's-selâm ve himmet-i evliyâ-yı kirâma nail olasız. Mûcib-i icâzetnâme ile âmil olasız ve's-selâmı alâ mine't-tebe'a el-hediye eğer sonunda icâzetnâmemize âmil oluna (...) delîl-i-tarîk-i (...)⁵ bilersiz.

Fî yirmi üç Ramazân sene bin iki yüz otuz yedi.”

Mühürler (Soldan Sağa Sırasıyla):

El-Şeyh Celâleddîn Alî an evlâd-ı Hacı Bektaş Velî Seccâde-nişîn-i

Hâdimü'l-fukarâ İsmâ'îl evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

El-Seyyid Alî min evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

Hâdimü'l-fukarâ el-Seyyid Alî evlâd-ı...

El-Seyyid Ali min İsmâ'îl evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

Hâdimü'l-fukarâ İsmâ'îl evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

...V... El-Seyyid...

Seyyid Alî min İsmâ'îl Alî evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

El-Şeyh İsmâ'îl evlâd-ı Seyyid Alî evlâd-ı Hacı Bektaş Velî

1.3 Metnin Günümüz Türkçesine Aktarılmış Hali:

“Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla⁶

Övgü ve şükür kâinatın yaratıcısı Allah'adır ve en güzel son, günah ve haramdan sakınanlarıdır.⁷ Dua ve selam onun yüce elçisi Muhammed'e ve onun masum, iyi ve

4 Mahtûm (مختوم): “Mühürlü” demek olup bu kelime yerine Mahdûm (مخدوم): “Hizmet olunan.” Mahâdim: “Bir büyük zâtın oğlu” tanımlarını incelersek “evladı” anlamında yapılacak çeviri, metindeki anlatıma daha uygun olacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Sami, 2018: 1010-1011.

5 Parantezde işaretlenen iki kelime okunulmayacak kadar silik durumda olup herhangi bir tahminden kaçınmak adına yerleri boş bırakılmıştır.

6 Bkz. Sami, 2018: 231-517.

7 Bkz. Sami, 2018: 127-231-439-516-716-717-990. Ayrıca bkz. Kasas Suresi 83. Ayet, 2022-Erişim Tarihi: 10.12.2022.

temiz soyundan gelenlere. Büyük atamız, ariflerin kutbu, ermişlerin kavısı, Horasanlı yüce makam sahibi Sultan Hacı Bektaş Veli Efendimiz Hazretleri'nin (yüce sırrı kutsal olsun) yüce yoluna bağlı olan Koçu Baba neslinden Hasan Efendi Allah'ın emriyle vefat etmiştir. Evladı, İbrahim Baba tarafımızdan kabul görünerek duamızı almıştır. İş bu icâzetnâme⁸ sahibi İbrahim Baba'ya bağlı olan iman sahibi talipler, Muhammed-Ali'nin yolu⁹ üzerine bağlanıp sözünden çıkmayarak peygamberlerin (Allah'ın selamı onların üzerine olsun) şefaati ve kerem sahibi velilerin himmeti üzerlerine olsun. İcâzetnâmenin gereğince davranasınız ve kabul edip tâbi olanlara ve doğru yolu gösterenlere selam armağan olsun eğer sonunda icâzetnâmemiz uygulanırsa (...) yolun rehberi (işareti) (...) biliniz¹⁰. Tarih (miladî) on üç Haziran bin sekiz yüz yirmi iki.”

Mühürler:

Hacı Bektaş Veli evlatlarından postnişin Şeyh Celaleddin Ali
 Fakirlerin hizmetkârı Hacı Bektaş Veli evlatlarından İsmail
 Hacı Bektaş Veli evlatlarından Seyit Ali evladı İsmail
 Hacı Bektaş Veli evlatlarından Seyit Ali
 Fakirlerin hizmetkârı ... evlatlarından Seyyid Ali
 Hacı Bektaş Veli evlatlarından Seyit Ali evladı İsmail
 Fakirlerin hizmetkârı Hacı Bektaş Veli evlatlarından İsmail
 V... Seyit...
 Hacı Bektaş Veli evlatlarından Seyit Ali evladı Şeyh İsmail

1. 4 Metnin İncelenmesi

İcâzetnâme metni; besmele ile başlamış ve Fatıha suresinin ilk ayetiyle Allah'a hamd ü senâ edilmiştir. Kasas suresi 83. ayetin son cümlesinde de yer alan Allah'a doğru bir kul olmak diyebileceğimiz “*günah ve haramdan sakınma*” ile güzel bir son yaşanacağı ifade edilmiştir. Devamında Hz. Muhammed'e dua ve selam arz edilmektedir.

8 Onay belgesi ya da izin belgesi de diyebilirdik. Daha önce tanımını yapmış olduğumuz için asıl ifadeyi kullanmış bulunmaktayız.

9 Muhammed-Ali Sırrı: Alevi-Bektaşî inancının batın dilinde “*Muhammed-Ali*” Allah'ın birlik tecellisini temsil etmekte; “*Mıraçta, Kırklar Meclisi'nde, bir gömlekten iki baş çıkmasında, vahyi getiren elin yeşil olmasında*” bu sır ve bu birlikte ifade edilişin vurgulanması olarak yorumlanmıştır. Bkz. Soyuer, 2019: 301-302.

10 Bkz. Sami, 2018: 256-292-297-485-486-717-718-1021-1102-1164.

Belgede geçen “*cedd-i a'lâmıız kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn Sultan Hacı Bektaş-ı Veli*” ifadelerinden bu belgenin Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen ve onun dergâhının postnişinlerinden olan bir müşit tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Devamında ise Koçu Baba Ocağı'nın postnişini olduğunu düşündüğümüz Koçu Baba evlatlarından Hasan Efendi'nin vefatıyla İbrahim Baba'nın (Hasan Baba'nın evlatlarından) ocağa müşit olması uygun görüldüğü için verilen bir onay belgesi olduğu açığa çıkmaktadır. Söz konusu bilgilerden Koçu Baba Ocağı'nın Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na bağlı bir ocak olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı ocaklar arası hiyerarşinin belgelerle ifade edilmesi önemlidir. Çoğunlukla seyitler arasında var olan babadan oğula bir aktarım burada da dikkat çekmektedir.

İcâzetnâmeleri yazan ve onaylayanların üst makamlardan olduğu gerçeğı göz önüne alınırsa; mühürlerdeki “*evlâd-ı Hacı Bektaş Veli, seccâde-nişîn, seyyid*” ifadeleri Hacı Bektaş Veli soyundan seyitlerin ve postta oturan o dönemin müşitlerinin imza ve mühürleri hakkında bilgi vermektedir. Mühürler de “*Hacı Bektaş Veli, Celaleddin Ali, İsmail, Seyit Ali*” isimleriyle dört farklı kişinin ismi geçmektedir. “*El-Şeyh Celâleddin Ali an evlâd-ı Hacı Bektaş Veli Seccâde-nişîn-i*” ifadelerinin geçtiğı mühürden hareketle dergâhın postnişini olarak belirtilen müşidin “*Celaleddin Ali Efendi*” olduğu anlaşılmaktadır. Bu konunun tarihsel gerçekliğini araştırdığımızda ise Ali Celalettin adında bir Çelebi'nin 1808-1871 yıllarında yaşamış olduğu bilgisi ortaya çıkmaktadır (Ulusoy, 1986: 97). Bu durum tarihsel verilere uygunluğun karşılaştırmalı olarak incelenmesinin gerekliliğini ve önemini göstermektedir.

Alevi-Bektaşî inanç sisteminin metindeki yansımalarını “*Muhammed-Ali tarîkati*”¹¹ üzerine bağılığı ifade eden cümlede görmekteyiz. Aleviliğın en temel kaynaklarından olan İmam Cafer-i Sâdık Buyruğı'nda Muhammed-Ali nurunun Hakk Teâla'nın nuru olduğundan hatta on sekiz bin âlem yaratılmadan önce Muhammed-Ali nurunun var olduğundan bahseden metinlere rastlanılmaktadır (Aytekin, 1958: 33, 213-214). Bu inancın özü, Hakk'ın nurundan bir olarak yaratıldığı bağılılıkla birbirini tamamlayan ve aradaki ikiliğın kalkmasının köklü ifadesi olarak aynı nurdan ve zahirde de aynı soydan yakınlıkları bilinen bir özdeşlikte anlamını bulmuştur. Hz. Muhammed peygamberliğın yani nübüvvetin tamamlayıcısı son peygamberdir ve Hz. Ali bu sondan sonra başlayan velâyetin başlatıcısı ve tamamlayıcı nuru olarak düşünülebilir. Metinde yer alan “*Muhammed Ali üzere inkıyâd ve itâ'at edip şefâ'at-i enbiyâ-yı aleybi-selâm ve himmet-i evliyâ-yı kirâma*” nail olmak arzusuyla bağılandıkları inanç üzerine

11 Bir önceki anlatımda incelemiştik. Bkz. “*Muhammed-Ali Sırrı*” Soyycer, 2019: 301-302.

İslam'ın özü olan Hakk'a ulaşma yolunda insan-ı kâmil olmak için örnek aldıkları ilim ve yol önderleri ifade edilmiştir. İcâzetnâmede seçilen postnişine bağlı taliplere, bu metindeki hükümlere göre hareket etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Belgenin işleyişine baktığımızda yazının bir sistematığı olduğunu görürüz. Tanrı'ya övgü ve ona sığınmayla başlar. Sonrasında peygambere dua ve selamın devamında peygamber soyundan olan ataları Hacı Bektaş Veli övgüyle anılmaktadır. Fakirlerin hizmetçisi olarak ifade edilen “*Hadimül' fukarâ*” kavramıyla Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin tevazu sahibi ve hoşgörülü bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. Şöyle ki tasavvufta “*fakir makamı*” olarak da bilinen dervişlik makamını cismani yani dünyevi olandan sıyrılıp manevi zenginliğe açılan bir bakış açısıyla yorumlayabiliriz (Aytekin, 1958: 240-241). Saygı ifadesinin her daim ön planda olduğu söz konusu üslupta hiyerarşik bir anlatım diline rastlarız. Anlaşılır ifadelerin yanı sıra inancın sistematığında yer alan kavramların ve icâzetnâme geleneği içinde verilen tamlamaların ifadesi akıcıdır. Metni yazan kişinin daha önce de belirttiğimiz postnişin Celalettin Ali olduğunu düşünmekteyiz ki yetkili bir makam olarak onun mührü ve aynı dergâhın diğer seyitlerinin de imzası olmak üzere üç imza ve altı mühürle karşılaşmaktayız. Onaylayan makamın yanında mühür ve imzaların her birinin şahit konumunda düşünülmektedir. Bu da olasılıkla icâzetnâmenin sadece bir yetkili değil aynı ocağın diğer evlatlarının da onayını gerektirdiğini göz önüne sermektedir. Hacı Bektaş Veli ve Koçu Baba'nın torunları kabul edilen bu mürşitler, atalarının Anadolu'ya getirdikleri ocak sistemini devam ettiren temsilciler olarak da dikkatimizi çekmiştir. Belgede hicrî “23 Ramazân 1237” tarihini görmekteyiz. Miladî olarak “13 Haziran 1822 Perşembe” tarihine karşılık gelmektedir. 19. yüzyıla ait bir icâzetnâmenin dağılmaması için belki de yırtılan kısımları onarmak amacıyla bantlanmış olduğu fark edilmektedir. Günümüze kadar korunagelmüş olması da önemli bir detaydır.

Sonuç

Alevi-Bektaşî inanç sistemi, sözlü kültür ve yazılı kültürün günümüze kadar incelenerek ortaya çıkardığı yapının kuşaklara aktarımıyla devam eder. Alevilikte önemli bir kavram olan ocak yapısı, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Kırıkkale'de yer alan Koçu Baba Ocağı'nın bilinmesinde de kaynakların incelenmesini gerektirmektedir. 13. yüzyıldan itibaren korunagelmüş bir sistemin dönemler arası bağlantısını belgelerden çıkarabilmekteyiz. Bu anlamda araştırmamıza konu edilen belgenin bir icâzetnâme olması ve dönemin dilindeki ifadelerden yolun gerekleri, ocağın mürşit ihtiyacı ve buna bağlı özellikleri, seyitlerin görev almasında babadan

oğula aktarım ve hiyerarşik yapılanma içinde mürşit ocağı kabul edilen Anadolu'nun merkezindeki Hacı Bektaş Veli Dergâhı ile ona bağlı olan Koçu Baba Ocağı'nın geçmişten bugüne birbiriyle olan bağları ön plana çıkmaktadır. 13. yüzyılda Anadolu'ya gelişin izleri olan "Horasan'dan gelme" söyleminde irşat üzerine kurulu bir sistem ve dayanışmayla taliplere de örnek olduğu bilinen kutsal bir yapı söz konusudur. Koçu Baba olarak bilinen Seyit Hasan Gazi hakkında verilen bilgilerde; Hacı Bektaş Veli ile amcaoğlu olmaları, Abdal Musa ile Mehemed Abdal'ın babası olması, Pir Sultan Abdal'ın zamanında Koçu Baba dergâhına ziyaretinde yazdığı nefes tarihsel ve edebî açıdan önemli detaylardır. Bu konuyla ilgili araştırmaların devamında daha fazla bilgi aktarımı sağlanabilecektir.

Alevi-Bektaşî ocak yapısının çözümlendiği kabul edilen kaynaklardan icâzetnâmeler, tarihsel ve geleneksel ifadelerle belgeler içinde önemli bir yere sahiptir. Literatüre kazandıracağımız söz konusu icâzetnâme, kısa ve öz bir yazımın ötesinde kaynak olarak kullanılacak ifadelerin yapısından dolayı edebî anlamda da önemlidir. İncelenen metinde kutsiyet arz edilen ve bir inancın bütünü oluşturduğu sistemsel mekanizma bir yere bağlılığın ifade bulmuş yansımasıdır. Kaynağını Kur'an'da yer alan ayet ve anlatımlardaki ifadelerde de bulan bu yapı, aynı zamanda tasavvufun sır diliyle resmî bir belgede de kendini ortaya çıkarmaktadır. Yazıda dikkat çeken bir diğer nokta da üslup özellikleri bakımından anlatımıyla güçlü bir kişilik özelliğine sahip ve kısa ifadelerle birçok mana anlatan birinin yazısı olduğunu göstermesidir. Bu durum bize inancın yapısının 11. yüzyıldan 19. yüzyıla daimî bir süreklilik içinde mürşitler ve onlara bağlı taliplerle korunagelen sistemin gereklerini anlatması bakımından önemlidir. Nitekim taliplerin önemsendiği, aktarımında tevazu ve hoşgörü barındıran ve güvenilir diyebileceğimiz bir üslubun çözüm odaklı bir yaklaşımla istenen amaca yönelik bir şekilde ifade edildiği görülmektedir. Tarihsel karşılaştırmalardan ve Alevi-Bektaşî inanç sisteminin özü olan anlatımlardan yararlanarak yorumladığımız bu çalışmanın amacı, bilgidен gelen aydınlatıcı farkındalığın kazandırılmasıdır. Yazılı belgelerin ve ilmî kaynakların önemini söz konusu çalışmamızda aktarmayı ve önermelerin değerlendirilmesi ile gelecekteki çalışmalara da kaynaklık etmesini temenni etmekteyiz.

- AKIN, Bülent (2020). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail'in Anayurdu Diyarbakır*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AKPINAR, Cemil (2000). İcâzet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 21, s. 393-400.
- AYTEKİN, Sefer (---). *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Veli -Hacı Bektaş Velinin Hayatı-*. Ankara: Emek Basım-Yayımevi.
- _____ (1958). Buyruk. Ankara: Emek Basım-Yayımevi.
- BAHARLU, İlgar (2020). "Tasavvuf Klasikleri Eşliğinde Safevîler Öncesinde Sema (Semah)". *Alevilik Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, s. 179-198.
- BAHARLU, İlgar (2022). "Şah İsmail Safevî'den Dulkadiroğulları'na İki Mektup". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (101), s. 57-62.
- BARKAN, Ömer Lütfi (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler". *Vakıflar Dergisi*(2).
- ÇETİN, Osman (1998). Horasan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 18, s. 234-241.
- ERSAL, Mehmet (2016). *Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi Çubuk Havzası Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.
- EYUBOĞLU, Sabahattin (1993). *Pir Sultan Abdal*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- GÜZEL, Abdurrahman (2019). *Abdal Mûsa Velâyetnâmesi* (2b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KARAMUSTAFA, Ahmet T. (2015). *Anadolu'nun İslamlaşması Bağlamında Aleviliğin Oluşumu Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşılık Tarih-Kimlik-İnanç-Ritüel*. (İmran Gürtaş, Yalçın Çakmak Derleyici) İstanbul: İletişim Yayınları.
- KARDAŞ, Sedat (2018). *Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnamesi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Dizgin)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- KONUR, Himmet (2005). "Horasan'ın İslam Ve Tasavvuf Tarihine Katkısı (H. I-V. Asırlar)". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(21), s. 3-27.
- LUGGAT OSMANLICA-TÜRKÇE SÖZLÜK. (2022, Aralık 11) *Gavsü'l Vâsîlîn*. 12 11, 2022 tarihinde Luggat Osmanlıca-Türkçe Sözlük: <https://www.luggat.com/gavs%C3%BC%27l-vas%C4%B1lin/1/1> adresinden alındı.
- LUGGAT OSMANLICA TÜRKÇE SÖZLÜK. (2022, Aralık 11) *Kutbü'l Ârifîn*. 12 11, 2022 tarihinde: <https://www.luggat.com/kutb%C3%BC%27l-arifin/1/1> adresinden alındı.
- ÖZDEMİR, Ali Rıza (2017). *Aleviliğin Yazılı Kaynakları* (1 b.). Ankara: Kripto Kitaplar.
- SALTIK, Veli (2011). *İz Bırakan Erenler ve Alevi Ocakları* (2 b.). Ankara: Kuloğlu Matbaacılık Ltd.Şti.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ (2018). *Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)* (6 b.). (Y. D. Yrd. Doç. Dr. Raşit Gündoğdu, Çev.) İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- SOYYER, A. Yılmaz (2019). *Hünkâr Ansiklopedik Bektaşılık Sözlüğü*. İstanbul: Post Yayın Dağıtım.

TEKEL, Fatih (2021). *Kırkkale Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Türbeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Türkçe Kur'an Mealleri. (2022, 12 10) *Kasas Suresi 83. Ayet*. [https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=28&ayet=83#:~:text=Biz%20onu%20yer%20\(y%C3%BCz%C3%BCn\)%20de,\)%20%C3%A2k%C4%B1bet%20ise%2C%20takv%C3%A2%20s%C3%A2hiblerindir.](https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=28&ayet=83#:~:text=Biz%20onu%20yer%20(y%C3%BCz%C3%BCn)%20de,)%20%C3%A2k%C4%B1bet%20ise%2C%20takv%C3%A2%20s%C3%A2hiblerindir.) adresinden alındı

ULUSOY, Ali Celâlettin (1986). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî Yolu*.

ULUSOY, Müslüm (2002). *Koçu Baba Anadolu ve Avrupa'da Türk Damgası-1*. Ankara: Pozitif Matbaacılık LTD. ŞTİ.

YAMAN, Ali (2007). *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*. İstanbul: Kalipso Yayınları.

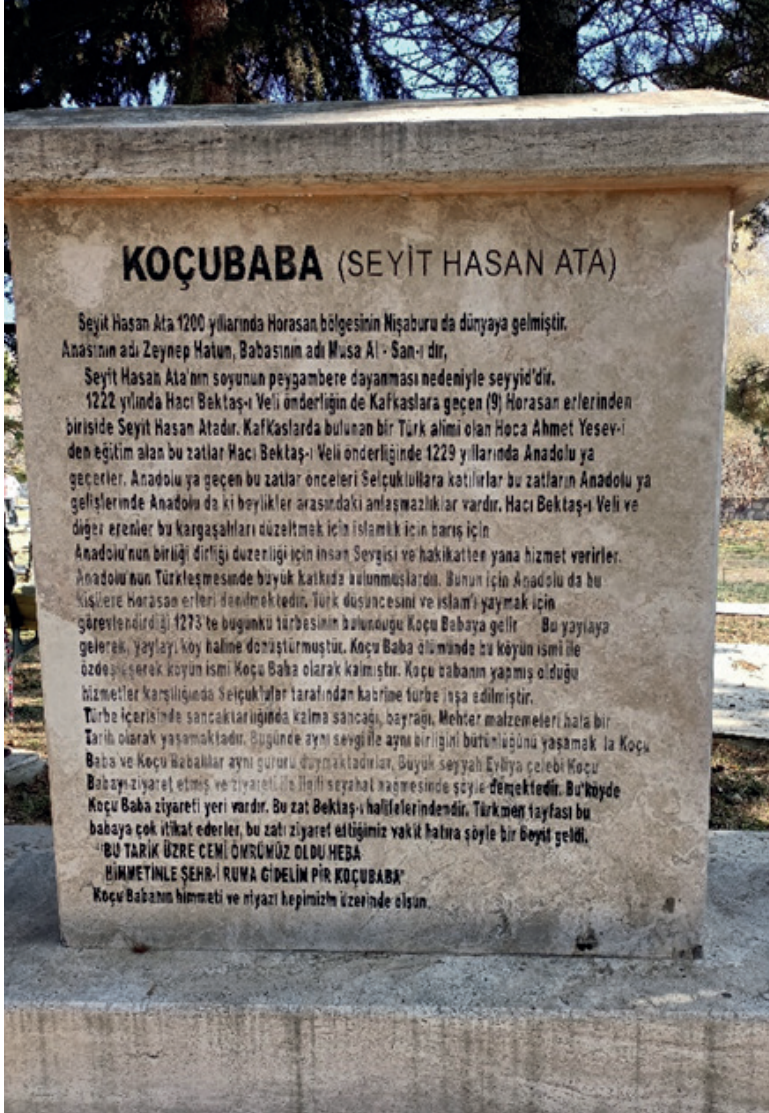
EKLER



Resim 1.a-1.b: Koçu Baba Türbesi dıştan görünüş ve giriş kısmı



Resim 2: Türbenin iç kısmı



Resim 3: Türbenin önünde yer alan kitabe



Resim 4: Koçu Baba postnişinlerinden Besim Ulusoy Dede ile türbe ziyareti (Türbe önünde duruş şeklimiz: “Hakk’a teslimiyet ve özünü dara çekmek” manasına gelen dara durmaktır. Besim Dede Mansur Darı’nda, biz Fatıma Ana Darı’nda durmaktayız)



Resim 5: Koçu Baba Ocağı’na ait icâzetnâme